

ЗМІСТ

Розділ 1	9
Розділ 2	23
Розділ 3	47
Розділ 4	66
Розділ 5	97
Розділ 6	113
Розділ 7	142
Розділ 8	176
Розділ 9	212
Розділ 10	238
Розділ 11	256
Розділ 12	278
Розділ 13	306
Розділ 14	319
Розділ 15	353
Розділ 16	385
<i>Епілог</i>	404
<i>Подяки</i>	410
<i>Про автора</i>	413

*Моїй прекрасній мамі —
від неї мені дісталася любов
до тенісу і до слів*

РОЗДІЛ 1

Тігре, Аргентина

СКОРО ПІВНІЧ, скоро має прийти і Роджер Федерер. Ми, журналісти, звикли чекати. Цього разу чекати довелося в передмісті Буенос-Айреса, в лімузині з водієм. По радіо крутили сумну баладу Еріка Кармена «Сам». Якраз у тему: я сидів у машині сам, переглядав нотатки й думав про майбутнє інтерв'ю з Федерером. Навряд чи пісня про самотність підходила йому. Принаймні не зараз.

На календарі була середина грудня 2012 року. Вдалих рік: Федерер виграв Вімблдон — перший титул Великого шлему за два сезони — і повернувся на вершину рейтингу. І ось він уперше в житті приїхав у Південну Америку зіграти серію виставкових матчів — квитки на них розкупили за кілька хвилин. Дружина Мірка й трирічні доньки-двійнята лишилися вдома у Швейцарії.

Федереру щедро заплатили: 2 мільйони за шість матчів. Якщо поділити 8,5 мільйона призових, які він заробив у 2012-му, на кількість зіграних у сезоні офіційних матчів, вийде менше. Та річ не тільки в грошах. Федереру було цікаво приїхати, лишити слід у пам'яті, хоч він був втомлений, бо довгий тенісний сезон — 11 місяців — забрав багато фізичних і душевних сил.

Інші чемпіони, люди й без того заможні, охоче відмовилися б від мук джетлага і далекої дороги, проте Федерер і його агент Тоні Годсік мислили масштабно: їх цікавили новий ринок і нові емоції. Латиноамериканське турне — спершу Бразилія, потім Аргентина — перевершило їхні сподівання. Про це свідчив аншлаг на 20-тисячному стадіоні, спеціально змонтованому в Тігре. Федерер зібрав рекордну для аргентинського тенісу аудиторію, а ця країна пишалася такими видатними

тенісистами, як Гільермо Вілас, Габрієла Сабатіні і Хуан Мартін дель Потро (суперник Федерера, і то незручний).

«Для Хуана Мартіна це був цікавий, але трохи дивний досвід, — розповідав Франко Давін, тодішній тренер дель Потро. — Він удома, в Аргентині, а Федереру аплодують гучніше».

І так було в багатьох тенісних країнах. Федерер скрізь грав, як удома, і цього разу теж. Попри пізню годину під стадіоном чекало кількесот фанів: люди залазили на ящики, щоб краще бачити; дітей садовили на плечі; час від часу спалахували блискавки фотоапаратів, бо люди тримали палець на кнопці, щоб не прогавити момент.

Усі спокійно чекали. Аж ось із бічних дверей вийшов Федерер, і фанів охопило радісне збудження. Він підійшов до машини легкою ходою, хоч відбігав перед тим три сету проти дель Потро.

«Бувайте. Бай-бай», — невимушено помахав Федерер фанам, сідаючи в машину.

«Ну, як там воно?» — тим самим тоном звернувся він до мене.

Я їздив за Федерером по шістьох континентах. За двадцять років узяв у нього більше як двадцять інтерв'ю для «Нью-Йорк таймс» та «Інтернешнл геральд триб'юн». Де ми тільки не зустрічалися: у приватних літаках, у службових приміщеннях Вімблдону, на Таймс-сквер, у ресторанах у Швейцарських Альпах, у паризькому готелі «Крійон» із фантастичним виглядом на Пляс де ля Конкорд, поки майбутня дружина Федерера Мірка Вавринець міряла дизайнерський одяг.

Від багатьох інших знаменитостей спортивного світу Федерера відрізняє одна риса — він завжди ставить питання першим і то щиро, не для форми: як я доїхав? як мені турнір? як країна? як люди?

«Чому Роджер така цікава людина? Бо він цікава людина», — якось сказав мені Пол Аннакон, його колишній тренер.

Ми із сім'єю — а нас п'ятеро — у 2012-му теж з'їздили в турне: провели навчальний рік у різних країнах, починаючи з тримісячної поїздки по Аргентині, Чилі й Перу.

Федерер розпитував про цікаві місця (місто Арекіпа в Перу, заповідник Торес-дель-Пайне й острів Чилое в Чилі). Та найбільше його цікавила шкільна освіта: чи подобається нашим трьом дітям у школі, що вона їм дає. У цих питаннях можна було відчитати ще один натяк на те, що Федерер збирається й далі їздити на турніри із сім'єю, хоче, щоб діти були частиною його повсякденного життя, хоче показати їм світ.

«Ми з тих гостей, які постійно повертаються. Більшість турнірів граєш не один раз, тому й повертаєшся в різні міста. У тенісистів багато друзів по всьому світу», — казав він. «Це ніби дім, який завжди з тобою. Я вмю почуватися скрізь як удома, особливо коли поруч діти. І хочу створити для них це почуття, хочу, щоб їм було комфортно скрізь, де ми буваємо».

Прояв інтересу з боку Федерера — чи то з увічливості, чи то від щирого серця — задав тон розмови, але не вплинув на перебіг інтерв'ю. Таке ставлення роззброює співрозмовника, хоча це, здається, не входило в наміри Федерера. Водночас це створює острівець нормальності в морі екстраординарного, і ось цей момент Федерер транслює цілком свідомо. Він уміє стояти на п'єдесталі (багато тренувався), але часто підкреслює, що йому цікавіше спілкуватися віч-на-віч. Можливо, він навчився цього у мами, Лінет Федерер. Коли хтось чує її прізвище або продавець у крамниці, побачивши ім'я на кредитці, питає, чи вона, бува, не родичка *того самого* Федерера, Лінет відповідає «так», але швидко перемикає тему й питає, чи є у співрозмовника діти.

— Подивіться на це. Послухайте, — говорив він характерним баритонем, махаючи рукою у вікно. — Ми проштовхуємося крізь натовп у супроводі охорони. Це не те, з чим я стикаюся щодня, розумієте?

— Забавно, — сказав я. — А по-моєму, ви часто з цим стикалися.

— Та, слава Богу, ні, — відповів Федерер. — Я справді вважаю себе звичайним хлопцем, який просто живе життям професійного тенісиста, а життя професійного тенісиста проходить у всіх на очах — ти багато їздиш, виступаєш при повних

трибунах. Одразу бачиш реакцію людей. Розумієш, добре зіграв чи погано. Це трохи схоже на життя музиканта і, скажу вам, це приємне відчуття. Навіть якщо ти зіграв невдало, це не має значення. Іди тренуйся. Ти принаймні знаєш, що тобі треба тренуватися, працювати, і якщо ти граєш добре, то приходить упевненість, мотивація, натхнення. Визнаю, що таке життя класне. Іноді буває важко, бо постійні роз'їзди втомлюють. Я по собі це знаю. Та ось настав новий день, і знаєте, про що я думаю? Я ввійшов у першу десятку років десять тому, а тут переживаю все як уперше. Це ніби якийсь позатілесний досвід, майже не віриться, що все це відбувається зі мною. Я почуваюся дуже щасливим і, можливо, тому примудрюся досі грати, бо коли закінчиш кар'єру, всього цього вже не буде.

Несподіванка полягала в тому, що й сам Федерер не здогадувався, скільки всього нового чекатиме на нього попереду.

В аргентинське турне Федерер вирушив у тридцять один рік. Стільки було Піту Сампрасу, коли він виграв свій рекордний чотирнадцятий шлем — юс Оупен 2002 року. (Сампраса Федерер уважав рольовою моделлю.) Виявилось, що це був останній матч Сампраса (і міг би стати найпрекраснішим фіналом кар'єри, якби Сампрас не прочекав ще рік, перш ніж оголосити, що завершує).

Стефан Едберг, ще один герой юності для Федерера, завершив кар'єру в тридцять.

Однак Федерер, коли приїхав у Буенос-Айрес, не перебував на схилку кар'єри, як це могло здаватися більшості тенісних фахівців і шанувальників. Він гратиме на високому рівні ще добре десятиліття, натомість його тенісні ровесники підуть у бізнес, працюватимуть коментаторами або тренуватимуть молодших суперників Федерера.

По останніх сезонах Сампраса — 2001–2002 роки — було видно, що колосальні навантаження й постійний тиск даються взнаки. «Піт закінчився, але Роджер зовсім з іншого тіста», — казав Пол Аннакон, а він тренував їх обох. «Постійні роз'їзди висмоктували з Піта енергію. А Роджер, навпаки, заряджався».

Якось Аннакон приїхав із Федерером на турнір АТР у Шанхаї. На другий день вони з командою сиділи в номері Федерера, аж раптом у двері постукали. Відчиняють — там китаянка.

Федерер пояснив, що це їхня вчителька китайської.

«Роджер сказав: вона приходитиме щодня на пів годинки, щоб ми вивчили кілька слів і могли стулити щось мандаринською», — розповідав Аннакон. «А я такий: “Чувак, я й англійською ледве говорю”. А Роджер: “Та ні, буде весело”. І йому це подобалося. Він хотів вивчити кілька фраз, щоб можна було подякувати китайським фанам, і з реготом слухав, як ми все це вимовляємо. Мало хто вмів так насолоджуватися поїздками, як Роджер».

Він був у своїй стихії: батько — швейцарець, мати — з Південної Африки (Роджера вперше привезли туди, коли йому було три місяці, в дитинстві він регулярно бував у Південній Африці). Самpras говорив тільки англійською. Федерер говорить французькою, англійською, німецькою, швейцарською німецькою, завдяки матері знає кілька слів на африкаанс плюс ще кілька лайливих слів шведською — колишній тренер Петер Лундгрєн постарався.

Федерер — швейцарець із прикордонного Базеля, він з дитинства звик перемикатися між різними культурними середовищами. Проте знайомство з певним трибом життя не означає, що ти його приймеш. Федерер такий відкритий до інших культур почасти тому, що тенісний чемпіон — за означенням мандрівник. І в тій машині в Аргентині йому було комфортно тому, що він усвідомлював — старі перемоги на кортах Вімблдону й Ролан Гарросу конвертувалися в щось дуже цінне й натхненне, про що він і мріяти не міг.

«Вони такі пристрасні, — казав він. — У Латинській Америці найгучніші фани у світі. Кричать, галасують, вони так широко проявляють радість від того, що тебе побачили... Аж не віриться. Таке вже траплялося зі мною кілька разів, та загалом це рідкісне явище — мене обійняли й поцілували людей двадцять, просто доторкнулися до мене було для людей щастям».

Машину щільно обступили збуджені аргентинські фани, проте Федерер не відсів углиб салону, а навпаки, присунувся до вікна.

Я спитав, чи знає він англійське слово *jaded* — пересичений.

— Здається, чув, — невпевнено відповів він.

— Французькою це називається *blasé*. Коли переживаєш щось багато разів, воно вже тебе не тішить, як колись. Щось таке, напевно, відчував Б'єрн Борг, коли востаннє їхав із юс Оупен.

Боргу було тоді двадцять п'ять.

Федерер на хвилинку задумався.

— Це відбувається дуже швидко, — сказав він. — Ти думаєш: «З мене досить. Я більше цього не хочу. Я втомився». Саме цього я намагаюся уникнути за допомогою правильного розкладу, хороших емоцій, раціональних змін. Бо якщо постійно робити одне й те саме, не важливо що, то втомлюєшся. Тоді не має значення, наскільки незвичайне твоє життя. Тому такі турне, насичений тренувальний збір, хороша відпустка або кілька першокласних турнірів поспіль, хоча це буває дуже не просто, — усе це дає мені ресурс, заряджає енергією. У моєму випадку все просто.

Федереру йшов четвертий десяток, проте всупереч спортивній логіці й тенісним прецедентам він зберіг свіжість і бажання грати. Я спостерігав це і думав, що його вміння залишатися в моменті було, по суті, проявом обачності. Попри тиск з усіх боків, він був розслаблений і люб'язний, бо досить добре розумів себе і свій світ, щоб уникати небезпек, які могли збити компас.

Таке свідоме ставлення до життя пронизувало всю його спортивну кар'єру.

Завдяки Федереру теніс здавався чимось легким і невимушеним: просто вбиваєш ейс*, просто забігаєш під форхенд**,

* Ейс — подача навиліт, коли суперник навіть не зміг доторкнутися до м'яча. Тут і далі прим. пер. для тих, хто починає знайомитися зі світом тенісу.

** Форхенд — удар справа (для шульги відповідно зліва).

а найголовніше — розслаблено височієш над жорстоким світом професійного спорту, ніби проблем не існує. Проте шлях Федерера від темпераментного підлітка з висвітленим волоссям і химерним відчуттям стилю до великого спортсмена — взірця елегантності і притомності — це результат волі, а не долі.

Ніхто не сумнівається, що природа наділила Федерера величезним талантом, але водночас він усе ретельно планує, добре засвоїв мистецтво самодисципліни, навчився працювати з рутиною і детально складає календар наперед.

«Зазвичай я більш-менш розумію, чим займатимуся наступні півтора року, і дуже добре уявляю найближчі дев'ять місяців, — розповів він мені в Аргентині. — Я знаю, що робитиму в понеділок перед Роттердамом або в суботу перед Індіан-Веллсом. Не по годинах, звісно, але загальне уявлення про день у мене є».

На корті Федерер майже не пітніє, але за красивою картинкою стоїть пекельна праця й великі сумніви в собі. Він грав через біль набагато частіше, ніж нам здається. Не бракувало в його кар'єрі і жорстоких поразок. Тут можна згадати два найграндіозніші вімблдонські фінали — 2008 року проти Рафаеля Надаля і 2019-го проти Новака Джоковича. Обидва матчі Федерер програв у п'яťох сетах, таких запеклих, що довелося застосувати нові правила чемпіонських тай-брейків*.

У нього були і гучні перемоги (двадцять три півфінали твш поспіль та понад сто титулів загалом), і не менш гучні поразки.

Це, поза сумнівом, наклало відбиток на образ Федерера — людини серед людей. Треба віддати йому належне: Федерер

* До останнього часу в п'яťому сеті Вімблдону тай-брейк не грали — гра йшла до стандартного відриву у два гейми. Через це окремі матчі дуже затягувалися (п'ятий сет у матчі Ізнер—Маю закінчився з історичним рахунком 70:68, у матчі Федерер—Роддік — з рахунком 16:14). Під тиском телевізійників запровадили чемпіонський тай-брейк при рахунку 12:12. Фінал 2019 року Федерер—Джокович — перший матч, у якому довелося вдатися до нового правила. Федерер програв з двох матчболів.

добре тримав удар як у публічній площині, так і в приватній, і на довгій дистанції зумів обернути поразки собі на користь, винести з них урок.

Федерер став не тільки спортивним явищем, хоча він ніколи не користався тенісом для задоволення якихось більших амбіцій і завжди тримався суто в рамках гри. А це таки досягнення для спорту, який поступово втрачає аудиторію, — вона старіє і зосереджується передусім у Європі й Північній Америці.

У спортивних і життєвих принципах Федерера вчувається стара школа: поменше суперечок і скандальних екскурсів у приватне життя, побільше шляхетності й елегантності.

Скажете, нудно? Аж ніяк. Той, хто об'єднує людей у розділеному світі, не буває джерелом нудьги. Федерер багато років демонстрував естетично довершену гру, на рівні мистецтва, ніби гравітація не має над ним влади. Я тридцять років пишу про теніс і не бачив гравця, який концентрується на м'ячі так, як Федерер, — він затримує погляд у точці удару на мить довше, ніж інші. Федерер уміє поставити переконливу крапку в розігріш, зберігаючи розслаблений і незворушний вигляд, — і цим його гра заворожує. Так само Майкл Джордан зависав у повітрі на мить довше, ніж суперник; так само вміють завмирати в танці балетні зірки.

«Ніхто не може взяти естетичну планку Федерера, він ніби танцює на корті, — казала мені Біллі Джин Кінг. — Кінематика його рухів дуже плавна й цілісна. Ось джерело його елегантності».

В останні два-три десятиліття професійні тенісисти потрапили у «прискорювач елементарних частинок» — з'явилися міцніші ракетки, струни з поліестеру, у турі тепер більше високих на зріст, надшвидких суперників. Під нові швидкості довелося підлаштовувати техніку й роботу ніг, проте Федерер, як і раніше, встигає завдати фірмовий удар. Як йому вдається раз за разом пробивати так тонко? Вміння бачити корт і швидко рухатися, порівняно короткий замах і величезний досвід дають йому впевненість, що прямо на бігу, поки тягнешся

за м'ячем, знайдеш рішення, якого попросту немає в арсеналі суперника, — супернику доводиться планувати розіграш, тиснути, терпіти.

Марк Россе, найкращий швейцарський тенісист до того, як Федерер переставив планку на недосяжну висоту, любить поговорити про «швидкість процесора» в його голові.

Россе згадує тренування, під час якого підкидали п'ять м'ячів різного кольору, а гравці мали їх зловити в певному порядку. «Я ловив максимум чотири, — розповідав Россе. — І то з трудом. А Роджу кинь п'ять — він п'ять зловить».

На думку Россе, люди надто зосереджуються на вмінні спортсмена володіти тілом, на руках і ногах. «Ми не помічаємо талант, який називається реакцією, — здатність мозку інтерпретувати те, що бачать очі. Коли дивишся на великих чемпіонів, як-от Зідан і Марадона у футболі або Федерер, Джокович і Надаль у тенісі, складається враження, ніби вони перебувають у Матриці. Для вас і для мене все відбувається фантастично швидко, а вони реагують так, ніби у них більше часу на те, щоб мозок обробив сигнал».

«Подивіться на дриблінг Зідана: проти нього грають чотири суперники, а він спокійний і впевнений. Для нього все це ніби сповільнена зйомка. Великі чемпіони на якусь частку секунди випереджають усіх і тому розслаблені. Коли бачиш, як неймовірно грає Федерер, розумієш, що таких ударів не натренуєш, — річ у чомусь іншому».

Той, хто спостерігав гру Федерера в розквіті його кар'єри, був вражений гармонійним потоком у його рухах. Не полишало відчуття, що тобі показують якийсь фокус. Однак у чому його секрет? Федерер діяв на любителів тенісу, як наркотик. А від того, з якою впевненістю він приймав виклики, цей наркотик діяв удвічі сильніше. Він ніколи не дозволяв собі ні пафосних тирад, ні глузування. Внутрішня психологічна робота рідко відбивалася на обличчі Федерера. Він завжди зосереджувався на корті, на суто фізичних аспектах тенісного ремесла.

«Він грає по м'ячу, але водночас він *грає з м'ячем*», — якось сказав мені його друг і тренер Северин Люті.

Цю рису Федерера відзначали і професіонали туру, і сторонні спостерігачі. «Фед, як ніхто, уміє здивувати інших гравців, — казав Брет Стайн, досвідчений тренер, який працював з Кевіном Андерсоном і Джимом Кур'є, коли той був першою ракеткою світу. — Вони дивляться на нього і питають себе: “Як він це в біса робить?”. У буквальному сенсі: як він робить такий удар?»

Джон Макінрой теж був художник з ракеткою, але художник бунтівливий. Якщо Джоні Мак — це Джексон Поллок, який розбризкує фарби в намаганні передати градус внутрішньої боротьби, то Федерер — Рубенс: працьовитий, урівноважений, витривалий, зрозумілий широкій публіці, проте здатний вразити знавців композицією і технікою штриха.

Його гра — ніби перформанс сучасного мистецтва, яке залишає вдосталь простору для інтерпретацій. Федерер не схильний багато думати про свою гру: «у моєму випадку все просто», каже він, — але розуміє, що інші розбиратимуть його матчі, як розбирають на атоми роман письменника на університетському семінарі.

Пригадую, я говорив із Федерером про це 2018 року перед посадкою на приватний літак у каліфорнійській пустелі (це був мій перший і, напевно, останній політ на приватному літаку). Напередодні він грав фінал Індіан-Веллсу проти дель Потро: віддав три матчболи і програв на тай-брейку третього сету — перша поразка в сезоні. Битва йшла за кожен м'яч на таких швидкостях, що навіть Федереру було непросто.

«Тактика? Люди люблять поговорити про тактику, — сказав Федерер. — Однак на цьому рівні граєш головно на інстинктах. Усе відбувається так швидко, що немає часу думати, — ти просто б'єш. Звісно, тут у гру вступає удача».

У випадку Федерера теж не обійшлося без удачі. Він цілком міг не стати чемпіоном, принаймні не в тенісі, якби один австралійський професіонал на ім'я Пітер Картер не вирішив піти в тренери і з усіх місць на світі не вибрав маленький клуб у Базелі. Міг не розвинути організм до потрібного рівня, якби не зустрів розумного, чутливого і обдарованого тренера

з фізпідготовки на ім'я П'єр Паганіні. Або якби не перетнувся на одному турнірі з Міркою Вавринець, на кілька років старшою тенісисткою зі Швейцарії, яка стане його дружиною, пресаташе й головним адміністратором. Без підтримки й амбіцій Мірки Федерер навряд чи грав би так довго й так добре.

«Вона прагнула успіху не менше, а то й більше за Федерера», — розповідав француз Поль Дорошенко, тренер із фізпідготовки, який працював з ними у Швейцарії на початку їхньої кар'єри.

Однак і в житті загалом, і в професійному тенісі зокрема найбільше важить не удача, а те, як людина нею розпоряджається. І Федерер добре розіграв козири, які дала йому доля.

Федерер не такий чарівний, як виставляють його рекламні агенти. Звісно, він чоловік розумний і здатний відчувати, але Джеймсу Бонду в мистецтві влучних дотепів програє. Зрештою, він кинув школу у шістнадцять років і не був особливо старанним учнем. Проте в дорослий вік і в професійний тур він увійшов цілком серйозною людиною.

«Я вважав це школою життя», — сказав він в Аргентині.

Федерер, поза сумнівом, має талант, але талантом не обділені й інші гравці його покоління. Федерера вирізняє особлива риса — любов до гри і бажання вимагати від себе більшого. Він переконаний, що триматися в професійному тенісі на одному рівні означає деградувати, і його молодші суперники за своїли це переконання.

«По-моєму, найголовніше на цьому рівні — постійне бажання вдосконалюватися в усіх аспектах гри, — сказав мені недавно Джокович. — Я знаю, що Роджер багато про це говорить, і впевнений, що більшість першокласних гравців у всіх видах спорту з цим погодяться. Зупинитися — це відкотитися назад».

Федерер від початку розумів або вчасно прийшов до розуміння своїх слабостей: керування гнівом, психологічна стійкість, концентрація, витривалість, хронічні болі у спині, одnorучний бекхенд — і почав з ними працювати. Змінив тактику, почав більше атакувати із задньої лінії і менше виходити до сітки. Перейшов на ракетку з більшою головкою, яка давала

стабільніший удар у довгих розіграшах, постійно — але не імпульсивно — міняв тренерів, шукаючи свіжий погляд на гру, якийсь час грав узагалі без тренера. Федерер завжди наполегливо шукав наставників і рольові моделі для наступних етапів кар'єри: від Сампраса до тоді ще безгрішного Тайгера Вудса; віднедавна взірцем для нього став Білл Гейтс — Федерера надихає його філантропія.

Головним інгредієнтом у рецепті успіху залишається тенісна майстерність Федерера, проте свою роль зіграли й суто людські риси. Тенісним суперзіркам присилають безліч безкоштовних кросівок, але вони рідко вміють уявити себе в чужому взутті. Федерер наділений емпатією і добре відчуває настрій стадіону, вулиці, кімнати.

«У Федерера дуже розвинений соціальний інтелект. Думаю, це головна причина його популярності, — сказав Енді Роддік, зірковий американський тенісист, з яким вони подружилися. — Він уміє мінятися, як хамелеон. Вміє встановити контакт з будь-якою аудиторією, і контакт щирий — тут немає прагматичного розрахунку».

* * *

На пів дорозі від Тігре в центр Буенос-Айреса якась машина обігнала ескорт і порівнялася з нами на повній швидкості. Молодий чоловік, заведений цими перегонами і, можливо, чимось іншим, висунувся з вікна і помахав Федереру кепкою з монограмою \mathfrak{F} .

— Ну, принаймні ваша сувенірка працює, — сказав я.

Федерер усміхнувся і помахав йому через скло:

— Сподіваюся, він кепку не загубить. Бай-бай. Бай-бай.

Тонко налаштовані емоційні антени Федерера почасти пояснюють його післяматчеві сльози. Не те щоб він часто плакав, але це органічний елемент його природи. Сльози Федерера — це не просто вираження радості чи розчарування — так вивільняється психічна енергія, яку він увібрав у себе на корті. І річ не в тому, що він емоційно вкладається в матч або турнір — усі гравці емоційно вкладаються.